

УДК 378.147:004

Г.М. Нігченко

ІНФОРМАЦІЙНА ПІДГОТОВКА ЯК СКЛАДОВА ЧАСТИНА ПРОФЕСІЙНОЇ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ

У статті детально розглядається поняття готовності спеціаліста, зокрема, вчителя трудового навчання, до професійної діяльності, визначаються компоненти даної готовності. Акцентується увага на необхідності використання інформаційних технологій у професійній діяльності вчителя, на що й спрямована інформаційна підготовка.

Ключові слова: професійна готовність, компоненти готовності, інформаційні технології.

Готовність вчителя трудового навчання до використання інформаційних технологій є складовою частиною готовності до професійної педагогічної діяльності. Розглядаючи питання професійної готовності майбутніх учителів трудового навчання до використання інформаційних технологій у своїй професійній діяльності, зупинимось, спочатку, на розгляді поняття "готовність". Даний термін не має чіткого визначення. Проаналізуємо основні підходи до його означення.

Дослідженням проблеми формування готовності майбутнього вчителя до професійної діяльності займаються представники різних наук: філософи, соціологи, психологи, педагоги та ін.

У філософській літературі людська діяльність визначається як специфічна людська форма активного відношення до навколишнього світу, зміст якої складає його доцільну зміну і перетворення.

З точки зору психології прийнято розглядати дві форми діяльності - зовнішню (наочну) діяльність людей і внутрішню (індивідуальну) діяльність, які переходять одна в одну [10]. У людській діяльності психологи виділяють наступні її види: праця, учіння, спілкування. Основний вид людської діяльності - це трудова діяльність, яка визначається як діяльність, результати якої представляють безпосередню цінність для суспільства. [16, с. 56-57].

Поступово, в процесі історичного розвитку суспільства, відбулося розділення праці на окремі її види - спеціальності. Група споріднених спеціальностей утворюють професію. В психолого-педагогічній літературі професійна трудова діяльність визначається як діяльність, яка відповідно до її предмету вимагає спеціальних прийомів виконання та спеціального попереднього навчання [1, с.160].

Поняття професійної готовності використовується у різних аспектах:

- як категорія теорії діяльності (стан та процес);
- як категорія теорії особистості (її відношення до оточуючої дійсності та установки на діяльність);
- як категорія теорії професійної підготовки (зокрема, до педагогічної діяльності).

З психологічної точки зору основний акцент при визначенні професійної готовності відводиться на психологічну готовність особистості (у нашому випадку студента) до діяльності, при

цьому змістова сторона діяльності (рівень сформованості професійно важливих знань та вмінь) є ніби доповненням до психологічної готовності.

С.А. Ніколаєнко зауважує, що в трактовці психологічної готовності до діяльності склалося два підходи [13]:

- 1) як визначеного ситуативного стану особистості;
- 2) як єдність ситуативного психічного стану та синдрому якостей особистості.

Вчені, які дотримуються першого підходу (М.І. Дьяченко, Л.А. Кандибович, В.А. Пономаренко), визначають готовність студента насамперед як активнодіючий стан особистості, її внутрішню настроєність на визначену поведінку при виконанні конкретних навчальних та трудових завдань. На їх думку, стан готовності має складну динамічну структуру, яка включає наступні компоненти [5]: мотиваційний, орієнтаційний, операційний, вольовий, оціночний.

Представники другого підходу трактують психологічну готовність до діяльності як єдність синдрому особистих якостей та ситуативних психічних станів, розрізняють особистісні, суб'єктивні та індивідуальні професійно важливі якості.

До особистісних професійно важливих якостей вчені відносять наступні характеристики: потреба у визначеній спеціальній діяльності, інтерес та нахил до діяльності, усвідомлену мотивацію особистості та внутрішнє прийняття професії [9]; позитивне відношення до різних видів діяльності [4]; усвідомленість особистістю суспільної значущості власної праці та інтерес до неї [12]; мотиваційно-сміслову сторону діяльності [14]; мотиваційний компонент діяльності [17].

В якості суб'єктивних професійно важливих якостей виділяються: адекватні вимогам діяльності здатності, необхідні знання, вміння, навички [4]; визначений рівень розвитку, підготовленості у спеціальній галузі знань, вміння вчитися, поінформованість у професійній діяльності [9]; теоретична та практична підготовка до праці, професійні навички та вміння [12]; оперативно-технічна сторона готовності до діяльності [14]; степінь володіння вміннями, якість знань [17].

Як індивідуальні професійно важливі якості розглядаються: функціональні стани (психологічна готовність, нейродинаміка, темперамент) [14]; стійкі професійно важливі особливості виховання, уваги, мислення, емоційних та вольових процесів [4].

В.А. Моляко [11] та С.А. Ніколаєнко [13] професійну готовність розглядають як складне особистісне утворення, багатопланову та багаторівневу систему якостей, властивостей, які у своїй єдності дозволяють суб'єкту більш чи менш успішно здійснювати свою діяльність. Вчені виділяють наступні компоненти готовності:

- 1) мотиваційний: відповідальність за виконання задач, почуття обов'язку, мотиви професійної діяльності, прагнення займатися відповідною діяльністю;
- 2) орієнтаційний: професійні орієнтації, основою яких є професійна етика, професійні ідеали, погляди, принципи, переконання, готовність діяти відповідно до них;
- 3) пізнавальний: професійна спрямованість уваги, уявлень, сприйняття, пам'яті, професійне мислення, педагогічні здібності, знання та уявлення про особливості та умови професійної діяльності та які необхідні для успішного її здійснення, способах розв'язання професійних задач;
- 4) операційно-дієвий: володіння способами та прийомами діяльності, необхідними знаннями, уміннями, навичками, процесами аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення, адаптація до вимог та умов педагогічної діяльності;
- 5) емоційно-вольовий: почуття, вольові процеси, що забезпечують успішний перебіг і результативність діяльності: цілеспрямованість, наполегливість, ініціативність, рішучість, самостійність, самокритичність, самоконтроль;
- 6) психофізіологічний: властивості та здібності, які забезпечують високу працездатність у виконанні професійних функцій, а саме впевненість у своїх силах, прагнення наполегливо і до кінця доводити розпочату справу, здатність вільно керувати своєю поведінкою і поведінкою інших, професійна працездатність, активність і саморегулювання, врівноваженість і витримка);
- 7) оціночний: самооцінка своєї підготовленості та відповідності процесу розв'язання професійних задач усталеним зразкам.

З педагогічної точки зору поняття "професійна готовність" трактується дещо по-іншому. Існує два напрямки:

- 1) формування готовності учнів до вибору професії;
- 2) формування професійної готовності студентів до педагогічної діяльності взагалі та окремих її видах зокрема.

Дослідники першого напрямку розглядають як загальні питання формування готовності до вибору професії [15], так і питання формування готовності до визначеної сфери діяльності: готовність до праці в сфері матеріального виробництва [22], готовність до обслуговуючої праці [7] тощо.

Вчені, які відносяться до другого напрямку, розглядають як загальні питання формування

професійної готовності студентів до педагогічної діяльності, так і більш детальні: готовність студентів до розв'язання виховних задач [18], формування педагогічних вмінь та навичок [2], формування професійної готовності до роботи з батьками [19], готовність використання інноваційних педагогічних технологій [2], формування готовності до використання нових інформаційних технологій у професійній діяльності вчителя [6] тощо.

Отже, професійна готовність є результатом професійного самовизначення, освіти та самоосвіти, професійного виховання та самовиховання. Вона виступає в якості психічного, активуючого стану особистості, а також регулятором діяльності та умовою для її ефективності.

В.А. Сластьонін [19] визначає професійну діяльність вчителя як особливий вид соціальної діяльності, направленої на передачу від старших поколінь молодшим накопичених людством досягнень культури, створення умов для їх особистісного розвитку та підготовки до виконання певних соціальних ролей у суспільстві. Як критерій готовності вчителя до професійної діяльності вчений пропонує професіограму. На його думку, професіограма включає основні властивості та характеристики, які визначають напрям розвитку особистості, вимоги до психолого-педагогічної підготовки, об'єм та зміст спеціальної та методичної підготовки.

Більш широко дослідила питання професійної готовності студентів до педагогічної діяльності К.М. Дурай-Новакова. Вчена провела теоретичний аналіз проблеми, розробила модель системи формування професійної готовності, методологію та методіку дослідження професійної готовності до педагогічної діяльності. Під поняттям "професійна готовність" вона розуміє "категорію теорії діяльності (стан та процес), як поняття теорії особистості та її установок; як категорію теорії підготовки до професії вчителя, зокрема:

~ професійна готовність як результат широкого розуміння професійної підготовки: результат процесів професійної орієнтації, професійної направленості, ознайомлення з умовами професії, тобто професійної освіти та самоосвіти, професійного виховання та самовиховання, професійного самовизначення;

- професійна готовність як якість особистості - це регулятор педагогічної діяльності;
- професійна готовність до педагогічної діяльності як різновид установок [3, с.28]".

На сучасному етапі розвитку освіти професійну діяльність вчителя необхідно розглядати в контексті швидкого збільшення кількості та якості різноманітної інформації. Вчені дослідили, що в 90-х роках минулого століття збільшення інформаційного об'єму в два рази відбувалося кожні п'ять років. Натомість в сучасних умовах розвитку інформаційного простору збільшення інформації в три рази відбувається кожні два роки. Тому з кожним днем зростає роль інформаційних процесів, підвищується потреба в інформації і в засобах для її виробництва, обробки, зберігання і використання, що приводить до необхідності якісного використання інформаційних технологій в професійній діяльності.

Оволодіння професією на високому рівні включає в себе готовність використання сучасних досягнень в області інформаційних технологій, орієнтацію на отримання стійких професійних знань ті практичних вмінь, пізнавальний інтерес, бажання краще підготуватися до самостійної професійної діяльності з використанням інформаційних технологій.

Виходячи з того, що педагогічна діяльність учителя спрямована на продуктивне розв'язання професійних завдань та з огляду на особливості інформаційних технологій, які спрямовані на ефективну організацію освітньо-пізнавальної та науково-дослідної діяльності, під використанням інформаційних технологій у професійній діяльності вчителя ми будемо розуміти цілеспрямований, усвідомлений процес комп'ютерно-інформаційної організації вчителем освітньо-пізнавального середовища й науково-дослідної діяльності з метою більш ефективного розв'язання професійних та дослідницьких завдань. Організація вчителем такої діяльності припускає наявність певного рівня його готовності до застосування інформаційних технологій у професійній діяльності.

Питання використання інформаційних технологій у професійній діяльності вчителя з кожним роком стає все більш актуальним. Дане питання висвітлено у роботах С.О. Гунько, Р.С. Гуревича, М.І. Жалдака, О.І. Значенко, Н.В. Морзе, Л.Ф. Панченко, А.В. Пенькова, О.І. Піймана та ін.

Використання сучасних інформаційних технологій в освіті сприяє [20]:

- розкриттю, збереженню і розвитку індивідуальних здібностей, притаманного кожній людині унікального поєднання особистісних якостей;
- формуванню пізнавальних інтересів, прагненню до самовдосконалення та самореалізації;
- забезпеченню комплексності вивчення явищ дійсності;
- постійному динамічному оновленню змісту, засобів, форм і методів процесів навчання і виховання.

Дослідження, проведені Ю. Турановим та А. Уруським, свідчать, що серед учнів комп'ютеризація асоціюється, насамперед, з предметами природничо-математичного циклу. Разом з тим, 36% опитаних учнів відзначають доцільність комп'ютерного забезпечення уроків трудового навчання [21]. Отже, використання комп'ютерної техніки на сучасному етапі розвитку суспільства

є необхідністю для ефективного навчання учнів. Вчитель повинен не просто ознайомлювати учнів з певними знаннями, а вчити їх самостійно мислити, структурувати інформацію та цілеспрямовано відбирати необхідну у великому інформаційному потоці. Сучасний вчитель повинен нести учням не просто знання, а новий тип оволодіння інформацією. Як зауважує Ю. Мірошніченко, використання комп'ютерної техніки на уроках трудового навчання "дає змогу відчуті і побачити школярам корисність своєї діяльності, усвідомити себе інженерами, технологами, економістами, дизайнерами, відчуті свою працю, пізнати комп'ютер з нової сторони як інструмент різного роду діяльності людини [8]".

Для ефективного використання інформаційних технологій вчителю трудового навчання повинні бути властиві:

- загальні педагогічні навички;
- навички володіння засобами інформаційних і телекомунікаційних технологій;
- навички застосування інформаційних і телекомунікаційних технологій під час навчання й виховання учнів.

Н.М. Nitchenko

INFORMATICHNA PREPARATION AS COMPONENT PART OF PROFESSIONAL READINESS OF FUTURE TEACHER OF LABOUR STUDIES

The concept of readiness of specialist is in detail examined in the article, in particular, teacher of labour studies, to professional activity, the components of this readiness are determined. Attention is accented on the necessity of the use of information technologies for professional activity of teacher, what informatichna preparation is directed on.

Key words: professional readiness, components of readiness, information technologies.

Література

1. Архангельский С.Н. Очерки по психологии труда / С.Н. Архангельский - М.: Трудрезервиздат, 1958.- 160 с.
2. Богданова І.М. Професійно-педагогічна підготовка майбутніх учителів на основі застосування інноваційних технологій: дис.. доктора пед. наук: 13.00.04 / Богданова Інна Михайлівна. - К., 2003 - 440 с.
3. Дурай-Новакова К.М. Формирование профессиональной готовности студентов к педагогической деятельности: Дисс...докт.пед.наук. - М.: 1983. - 356 с.
4. Дьяченко М.И. Психологические проблемы готовности к деятельности / М.И. Дьяченко, Л.А. Канди-бович. -Минск: БГУ, 1978. - 175 с.
5. Дьяченко М.И. Готовность к деятельности в напряженных ситуациях: психологический аспект / М.И. Дьяченко, Л.А. Кандыбович, В.А. Пономаренко. ~ Минск: БГУ, 1985. - 206 с.
6. Жалдак М.И. Система подготовки учителя к использованию информационных технологий в учебном процессе: дис. ... в форме науч. доклада доктора пед. наук: 13.00.02 / Жалдак Мирослав Иванович. - М., НИИ СИМО АПН СССР. - 1989. - 48 с.
7. Зубков В.Н. Воспитание у молодежи готовности к обслуживающему труду: Автореф. дисс... канд. пед. наук.-М.: 1987. — 21с.
8. Климов Е.А. Путь в профессию / Климов Е.А. - Л.: Лениздат, 1974. - 190 с.
9. Левченко М.В. Психологические особенности готовности абитуриентов к учению в педагогическом вузе: автореф. Дис. на здобуття наук, ступеня канд. псих, наук.: спец. 19.00.07 "Педагогическая психология" / М.В. Левченко - К., 1976. - 26 с.
10. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность / А.Н. Леонтьев. - М.: МГУ, 1975. - 328 с.
11. Мірошніченко Ю. Комп'ютерна техніка як засіб удосконалення технічної культури школярів [Текст] / Ю. Мірошніченко // Трудова підготовка в закладах освіти. - 2005. - №2. - С. 8 - 10.